

รูปแบบการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ของชุมชนชายแดนไทย - ลาว*

Social Capital Development Model for Strengthening Sustainability of Thai – Lao Border Communities

¹วิระกิต สิงห์คง, จุฑามาส ชมผา และ กิติรัตน์ สีหพันธ์

¹Wirakit Singkong, Chuthamas Chompha and Kitirat Sihaban

¹มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

¹Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Std.60679360104@ubru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพทุนทางสังคมของชุมชนชายแดนไทย - ลาว 2) พัฒนารูปแบบการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนชายแดนไทย - ลาว และ 3) ประเมินรูปแบบการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนชายแดนไทย - ลาว เป็นงานวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย สมาชิกชุมชนชายแดนไทย - ลาว จำนวน 337 คน ได้มาโดยใช้การสุ่มอย่างง่าย ผู้เชี่ยวชาญในการพัฒนารูปแบบ จำนวน 12 คน และผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินรูปแบบ จำนวน 17 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม แบบบันทึกการสนทนา กลุ่ม และแบบประเมินรูปแบบ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทุนทางสังคมของชุมชนชายแดนไทย - ลาว อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 3.32 2. รูปแบบการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 2.1) ด้านผู้นำชุมชน โดยการพัฒนาความรู้ ความสามารถในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง การส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง และการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี 2.2) ด้านทรัพยากรบุคคล โดยการพัฒนาความรู้ความสามารถ การพึ่งพาตนเอง การรวมกลุ่ม การปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และการมีคุณธรรมจริยธรรม 2.3) ด้านสังคม วัฒนธรรม และสาธารณูปโภค โดยการพัฒนาการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม การสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค 2.4) ด้านการมีส่วนร่วมและการส่งเสริมจากภาคีเครือข่าย โดยการพัฒนาการมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ การมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่ายและประเทศเพื่อนบ้าน และการสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย 2.5) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ โดยการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว การอนุรักษ์ และการกำหนดมาตรการป้องกัน 3. ผลการประเมินรูปแบบ พบว่า รูปแบบมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดและมีความเป็นไปได้ในระดับมาก

คำสำคัญ: ทุนทางสังคม; การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน; ชุมชนชายแดนไทย - ลาว

Abstract

The article aimed 1) to study the state of social capital of Thai-Lao Border Communities. 2) to develop the model and 3) to evaluate the model. This was a mixed method research with a group sample of 337 members of Thai-Lao Border Communities by simple sampling, 12 experts to consider draft of model and 17 professionals to evaluate model. The research instruments were questionnaires, focus groups and model evaluation. Collected data were analyzed by using mean, standard deviation, and content analysis.

The research findings were as follows; 1. The state of social capital of Thai-Lao Border Communities was found to be at a higher level mean 3.32. 2. The development model consisted of: 2.1) community leader developed by knowledge development, developing capacity for strengthening the community, promote the principle of sufficiency economy and behave as a good example; 2.2) human resources developed by knowledge development, self-reliance, grouping, practice of sufficiency economy principles and morality and ethics; 2.3) society, culture and utilities developed by developing social relationships, inherit cultures and local wisdom and development of infrastructure; 2.4) participation and promotion from network partners developed by developing process participation, engaging with network partners and neighboring countries and support from network partners; 2.5) natural resources developed by development as a tourist attraction, conservation and setting of preventive measures. 3. The model assessed by experts resulted in a highest level of suitability and a higher level of possibility.

Keywords: Social Capital; Strengthening the Community; Thai-Lao Border Communities

บทนำ

การพัฒนากระแสหลักก่อเกิดผลกระทบมากมายต่อสังคม ดังเห็นได้จากการเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2540 ที่เกิดจากความไม่สมดุลในการพัฒนา เกิดความเหลื่อมล้ำ ความขัดแย้งและนำไปสู่ปัญหาสังคม จนทำให้พื้นฐานของประเทศอ่อนแอลง จนเป็นที่มาของการเปลี่ยนแปลงกระแสการพัฒนาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตั้งแต่ฉบับที่ 8 จนถึงแผนฉบับปัจจุบัน นับเป็นยุคการเปลี่ยนผ่านกระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาที่ให้ความสำคัญในการพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต โดยยึด “ภาคประชาชน” เป็นศูนย์กลางในการพัฒนา เน้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหา โดยมีแนวคิดในการสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนให้กับชุมชน รวมทั้งการขับเคลื่อนนโยบายเกี่ยวกับชุมชนในหลายพื้นที่เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น และสิ่งหนึ่งที่ถูกละเลยยกให้เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนก็คือ “ทุนทางสังคม” (Community Development Department, 2011)

ทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่อยู่ดั้งเดิมในแต่ละชุมชน มีองค์ประกอบที่สำคัญคือเครือข่าย บรรทัดฐานและความไว้วางใจของสังคม ที่ได้อำนวยความสะดวกและการประสานและความร่วมมือเพื่อประโยชน์ซึ่งกันและกัน ที่มีความสัมพันธ์กับเครือข่ายและชุมชนต่างๆ (Putnum, 1995) เป็นโมเดลที่มาจากโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นสิ่งที่นำมาใช้เพื่อให้การดำเนินงานต่างๆ เป็นไปด้วยความสะดวกมากยิ่งขึ้น และจะอยู่อย่างถาวรภายในโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Coleman, 1990) ดังนั้นการที่องค์กรใดก็ตามมีทุนทาง

สังคมย่อมจะเกื้อหนุนต่อการดำเนินงานต่างๆ ขององค์กร (Nahapiet, and Ghoshal, 1998) ที่สำคัญคือทุนทางสังคมยังเป็นประโยชน์ในการพัฒนาประเทศอีกหลายด้าน เช่น ช่วยทำให้การพัฒนาประเทศเกิดความสมดุลและมีเสถียรภาพ ไม่พึ่งพาเงินและทรัพยากรธรรมชาติมากเกินไป ช่วยลดช่องว่างของการกระจายรายได้ระหว่างพื้นที่และกลุ่มคนต่าง ๆ รวมทั้งช่วยเพิ่มผลิตภาพของตัวคนและเศรษฐกิจส่วนรวมที่จะนำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ อีกทั้งยังช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารถ่ายทอดประสบการณ์ที่ดี และสร้างนวัตกรรม องค์ความรู้ใหม่ ๆ ขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้สังคมไทยอยู่เย็นเป็นสุขด้วยวิถีปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนที่เข้มแข็ง จึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน (Community Development Department, 2008)

ทุนทางสังคมในบริบทของประเทศไทยที่ประกอบด้วยทุนมนุษย์ ทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม และทุนที่เป็นสถาบัน ถือเป็นทุนสำคัญที่เสริมสร้างวิถีชีวิตที่ดีงามของคนในสังคมและสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการปกครองของประเทศมาช้านาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริการและกระบวนการผลิตในภาคเศรษฐกิจ การช่วยบรรเทาความรุนแรงและแก้ปัญหาในยามที่เกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและทุนทางเศรษฐกิจมีข้อจำกัด การบรรเทาปัญหาและฟื้นฟูคนไทยและสังคมไทยให้กลับมาดำรงสถานะเดิมได้จำเป็นต้องอาศัยทุนทางสังคมช่วยสนับสนุน อย่างไรก็ตาม สถานการณ์โลกยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สังคมสามารถเชื่อมโยงกันได้ทั่วโลกความสัมพันธ์ต่างๆ มีความซับซ้อนหลายมิติ โครงสร้างเศรษฐกิจ โครงสร้างสังคมเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นวิทยาศาสตร์ ความเป็นอุตสาหกรรมมากขึ้น ประเทศไทยต้องเผชิญและรับผลกระทบจากบริบทจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายนอกที่สำคัญ ได้แก่ กระแสโลกาภิวัตน์ การเคลื่อนย้ายคนโดยเสรี การเปิดเสรีทางการค้า การรวมกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศ จะส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรม และวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทย ถ้าประเทศไทยสามารถนำทุนทางสังคมที่มีอยู่มาอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนาต่อยอดและนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมแล้วก็จะส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน ประเทศชาติให้มีความสมดุล มั่นคงและยั่งยืน (Khamman, et al. 2008) ดังนั้นทุนทางสังคมจึงมีความสำคัญมากในแง่ของชุมชนเพราะสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานที่ทำให้เกิดพลังของกลุ่มมากขึ้น เนื่องจากสมาชิกได้มีการพึ่งพาอาศัยและได้รับผลประโยชน์ตอบแทนร่วมกัน จึงนับเป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ชุมชนเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ ดังนั้นการสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งจึงเป็นปัจจัยสำคัญซึ่งจะขาดเสียมิได้ ชุมชนเข้มแข็งนั้นหมายถึงชุมชนที่สมาชิกเชื่อว่าตนและคนในชุมชนสามารถแก้ไขปัญหและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนได้ สามารถพึ่งตนเอง มีความเอื้ออาทรกัน และพร้อมที่จะจัดการกับปัญหาของชุมชนร่วมกัน มีการตัดสินใจและทำงานร่วมกันจนเป็นวิถีชีวิตของชุมชน ร่วมกำหนดอนาคตของชุมชน ร่วมคิดตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตาม และประเมินผลการแก้ปัญหา โดยมุ่งพึ่งตนเองเพื่อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุก ๆ คนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (Wasi, 2007) การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้นเกิดจากการรวมตัวของผู้คนที่มีกติกา หลักการ และกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกัน มีการรวมเพื่อมาร่วมคิด ร่วมเรียนรู้สู่การปฏิบัติ มีกระบวนการเรียนรู้และการจัดการองค์ความรู้ในรูปแบบที่หลากหลายตามภูมิสังคมที่เหมาะสมสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตบนฐานทรัพยากร ภูมิปัญญา และวิถีวัฒนธรรมชุมชน ด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรักความเอื้ออาทร มีความสามัคคี เสียสละ มุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองและผู้อื่น สามารถบริหารจัดการใช้ประโยชน์จากทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มีอยู่อย่างมีคุณภาพสอดคล้องเชื่อมโยงกับขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ทั้งนี้การรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งของคนในชุมชน นอกจากจะสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาที่ยากและ

สลัซซึบซ็อน ก็ยังช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาอนาคตของชุมชนได้อีกด้วย (Community Development Department, 2001) นอกจากนี้การสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งอาจประกอบด้วยหลายปัจจัย เช่น การมีผู้นำชุมชนที่มีวิสัยทัศน์หรือผู้นำทางภูมิปัญญา ความสัมพันธ์ทางสังคมเอื้ออำนวยต่อการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การมีวัฒนธรรมชุมชนที่เข้มแข็ง การมีอุดมการณ์ร่วมกันของสมาชิกของชุมชนรวมถึงการสนับสนุนส่งเสริมจากภาครัฐ เป็นต้น (Sri-amphai, 2008) ซึ่งการสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งนั้นจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการพัฒนาภูมิภาคและประเทศ รวมทั้งชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณชายแดนไทย-ลาวในจังหวัดอุบลราชธานี

จังหวัดอุบลราชธานี เป็นจังหวัดชายแดนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของประเทศไทย มีแนวชายแดนติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว 362 กิโลเมตร ถือเป็นจังหวัดชายแดนที่มีความสำคัญในด้านการพัฒนาประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศ การค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว เป็นจังหวัดชายแดนที่มีความสำคัญในด้านการเชื่อมต่อเส้นทางคมนาคม เศรษฐกิจ การค้า และการท่องเที่ยวในภูมิภาคอาเซียน พื้นที่ชุมชนตามแนวชายแดนติดลำน้ำโขงของจังหวัดอุบลราชธานี จึงเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญทั้งในด้านความมั่นคงและด้านเศรษฐกิจ และการพัฒนาทุนทางสังคมก็จะเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยหนุนเสริมการพัฒนาพื้นที่ชุมชนในบริเวณนี้ แต่จากสภาพปัจจุบันที่ผู้วิจัยประสบจากการลงพื้นที่พบว่า ชุมชนชายแดนไทย-ลาวของจังหวัดอุบลราชธานีนั้นยังมีทุนทางสังคมบางประการที่ยังไม่สมบูรณ์นัก เช่น ด้านทรัพยากรมนุษย์ พบว่า สมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร การสร้างนวัตกรรม การจัดการการท่องเที่ยว การเป็นแม่กู่เทศน์ท้องถิ่น ด้านความสัมพันธ์ภายในชุมชน พบว่า การเปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชนได้สะท้อนปัญหา และผู้นำสอดแทรกการสร้างสามัคคีในกิจกรรมชุมชนยังมีไม่มากเท่าที่ควร ด้านทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า การส่งเสริมระบบบริหารจัดการน้ำ เช่น การผันน้ำจากแม่น้ำโขง และการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติในชุมชน ยังไม่มีความเป็นรูปธรรม ด้านทรัพย์สินและการเงินของคนในชุมชนพบว่า ชุมชนยังขาดการส่งเสริมการออม การสนับสนุนเงินทุนหมุนเวียนดอกเบี้ยต่ำ และการปลูกพืชเศรษฐกิจที่มีมูลค่าสูง และด้านสิ่งแวดล้อมความสะอาดกั้นพื้นฐาน พบว่า เส้นทางคมนาคมบางจุดค่อนข้างคับแคบและมีพื้นผิวจราจรขรุขระ เป็นอุปสรรคต่อการมาเยือนของนักท่องเที่ยว หอกระจายข่าวที่เป็นเครื่องมือสื่อสารข้อมูลกับสมาชิกชุมชนยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ และน้ำเพื่อการเกษตรไม่เพียงพอกับการใช้ตลอดปี (Pak Dee Kasikorn, 2020)

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าวและจากการสำรวจเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนชายแดนไทย - ลาว และเห็นควรให้มีการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนชายแดนไทย - ลาวอย่างเป็นรูปแบบที่ชัดเจน ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนชายแดนไทย - ลาว โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เป็นแนวทางที่เป็นประโยชน์ในเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนต่อชุมชนชายแดนไทย - ลาวในจังหวัดอุบลราชธานี รวมทั้งชุมชนชายแดนในจังหวัดและภูมิภาคอื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกัน ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสมาชิกในชุมชนมีศักยภาพเพิ่มขึ้นทั้งในด้านสังคมและเศรษฐกิจ ที่จะส่งผลต่อความมีคุณภาพชีวิตที่ดีของสมาชิกในชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทุนทางสังคมของชุมชนชายแดนไทย - ลาว
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนชายแดนไทย - ลาว

3. เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนชายแดนไทย - ลาว

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนชายแดนไทย - ลาว เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี มีการดำเนินการวิจัย 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพทุนทางสังคมของชุมชนชายแดนไทย - ลาว ประชากรคือสมาชิกชุมชนชายแดนไทย - ลาว จังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วย หมู่บ้านหนองวิล ตำบลเขมราฐ อำเภอเขมราฐ หมู่บ้านปากแซง ตำบลพะลาน อำเภอนาตาล หมู่บ้านโป่งเป่า ตำบลเหล่างาม อำเภอโพธิ์ไทร หมู่บ้านดงนา ตำบลหนามแท่ง อำเภอศรีเมืองใหม่ และหมู่บ้านคันท่าเกวียน ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จำนวนรวมทั้งสิ้น 2,104 คน จากนั้นกำหนดจำนวนของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาร์โรว์ ยามาเน่ ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 337 คน และทำการทำการสุ่มแบบง่ายเพื่อเลือกกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งเครื่องมือดังกล่าวนี้สร้างโดยการสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทุนทางสังคมและบริบทของชุมชน จากนั้นนำสิ่งที่ได้จากการสังเคราะห์มากำหนดมาสร้างเป็นแบบสอบถามตามเนื้อหาและตัวบ่งชี้ และตรวจสอบเครื่องมือทำโดยการนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ทางด้านทุนทางสังคมและบริบทของชุมชน จำนวน 5 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและความตรงเชิงโครงสร้างเลือกมาเฉพาะข้อที่ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.6 - 1.0 เก็บข้อมูลด้วยการนำแบบสอบถามไปให้กลุ่มตัวอย่าง นำข้อมูลไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ย และนำผลที่ได้ไปเทียบกับเกณฑ์

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนชายแดนไทย - ลาว การวิจัยในระยะที่ 2 นี้เป็นระยะของการพัฒนารูปแบบด้วยการสนทนากลุ่มกลุ่มเป้าหมายเลือกแบบเจาะจงจากผู้เชี่ยวชาญที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนชายแดนไทย - ลาว จำนวน 12 คน ประกอบด้วยรองผู้ว่าราชการจังหวัด พัฒนาการจังหวัด พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ วัฒนธรรมจังหวัด ป้องกันจังหวัด ผู้นำชุมชนชายแดนไทย-ลาวจังหวัดอุบลราชธานี และนักวิชาการท้องถิ่นผู้เชี่ยวชาญในการพัฒนารูปแบบเครื่องมือที่ใช้แบบบันทึกสนทนากลุ่มการพัฒนารูปแบบการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนชายแดนไทย - ลาว เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Groups Discussion) ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนชายแดนไทย - ลาว และใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ระยะที่ 3 การประเมินรูปแบบการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนชายแดนไทย - ลาว กลุ่มเป้าหมายเลือกแบบเจาะจงจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องการพัฒนาทุนทางสังคม และการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จำนวน 17 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการนำเนื้อหาของรูปแบบและแบบประเมินไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิทำการประเมิน และใช้การหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล จากนั้นนำค่าเฉลี่ยที่ได้ไปแปลผลโดยนำไปเทียบกับเกณฑ์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า สภาพทุนทางสังคมของชุมชนชายแดนไทย – ลาว แสดงในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 สภาพทุนทางสังคมของชุมชนชายแดนไทย – ลาว

องค์ประกอบทุนทางสังคมของชุมชนชายแดนไทย – ลาว	\bar{X}	S.D.	ระดับ
1. ทุนด้านทรัพยากรมนุษย์	3.54	.74	มาก
2. ทุนด้านความสัมพันธ์ภายในชุมชน	3.35	.77	ปานกลาง
3. ทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติ	3.52	.82	มาก
4. ทุนด้านวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น	3.48	.84	ปานกลาง
5. ทุนด้านทรัพย์สินและการเงินของคนในชุมชน	2.87	.79	ปานกลาง
6. ทุนด้านสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน	3.14	.75	ปานกลาง
โดยรวม	3.32	.79	ปานกลาง

ผลการวิจัยพบว่า สภาพทุนทางสังคมของชุมชนชายแดนไทย – ลาว โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า ทุนด้านทรัพยากรมนุษย์ อยู่ในระดับสูงสุด รองลงมาคือทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติ และทุนด้านวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นตามลำดับ สำหรับทุนด้านทรัพย์สินและการเงินของคนในชุมชน อยู่ในระดับต่ำสุด เนื่องจากชุมชนชายแดนไทย – ลาวพื้นที่ศึกษาเป็นชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกกว่าเป็นชุมชนผู้ปฏิบัติดี และมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ จึงมีทุนด้านทรัพยากรมนุษย์และทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติสูงกว่าด้านอื่น

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนชายแดนไทย – ลาว ที่ได้รับการพัฒนาจากผู้เชี่ยวชาญ มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการวัตถุประสงค์ การดำเนินการและเงื่อนไขความสำเร็จ ดังนี้ 1) หลักการของรูปแบบ หมายถึง การดำเนินการพัฒนาทุนทางสังคมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนชายแดนไทย – ลาว ในด้านผู้นำชุมชน ด้านทรัพยากรบุคคลในชุมชน ด้านสังคม วัฒนธรรมและสาธรรณูปโภคของชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมและการส่งเสริมจากภาคีเครือข่าย และด้านทรัพยากรธรรมชาติ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ เพื่อพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนชายแดนไทย – ลาว ในด้านผู้นำชุมชน ด้านทรัพยากรบุคคลในชุมชน ด้านสังคม วัฒนธรรมและสาธรรณูปโภคของชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมและการส่งเสริมจากภาคีเครือข่าย และด้านทรัพยากรธรรมชาติ 3) การดำเนินการ ประกอบด้วย 3.1) ด้านผู้นำชุมชน มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การพัฒนาความรู้ของผู้นำชุมชน การพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาความสามารถในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง การพัฒนาความสามารถในการบริหารจัดการชุมชน การพัฒนาความสามารถในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาภายในชุมชน การส่งเสริมหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การส่งเสริมการมีส่วนร่วมภายในชุมชน การส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ภายในชุมชน และการประพาดิตนเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้นำชุมชน 3.2) ด้านทรัพยากรบุคคลในชุมชน มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การพัฒนาความรู้ความสามารถของสมาชิกชุมชน การพัฒนาความสามารถในการพึ่งพาตนเองของสมาชิกชุมชน การรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชน การปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง การปฏิบัติตามกฎระเบียบของสมาชิกชุมชน การมีจิตสาธารณะและมีศรัทธาร่วมกันของสมาชิกชุมชน และการมีคุณธรรมจริยธรรมของสมาชิกชุมชน 3.3) ด้านสังคม วัฒนธรรมและสาธรรณูปโภคของชุมชน มีการดำเนินการที่

ประกอบด้วย การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกชุมชน การสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างสถาบันและองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ และการพัฒนาระบบสาธารณสุข (ภาค 3.4) ด้านการมีส่วนร่วมและการส่งเสริมจากภาคีเครือข่าย มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นทางการ การบริหารจัดการการมีส่วนร่วมของชุมชน การสร้างการมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่าย การสร้างการมีส่วนร่วมกับประเทศเพื่อนบ้าน และการส่งเสริมสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย (3.5) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติเป็นแหล่งท่องเที่ยว การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การส่งเสริมความรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การกำหนดมาตรการป้องกันและรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และการกำหนดนโยบายและแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และ 4) เงื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่ ชุมชนชายแดนไทย – ลาว ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนทางสังคม ให้ความร่วมมือในการดำเนินการ และประสานความร่วมมือกับเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง และภาครัฐและภาคีเครือข่ายต้องสนับสนุนการดำเนินการเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชายแดนไทย – ลาว และนำร่องรูปแบบฯ ที่ได้ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิทำการประเมินในระยะที่ 3

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนชายแดนไทย – ลาว แสดงในตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนชายแดนไทย – ลาว

องค์ประกอบ	ความเหมาะสม		ความเป็นไปได้	
	ค่าเฉลี่ย	ระดับ	ค่าเฉลี่ย	ระดับ
1. หลักการ	4.49	มาก	3.73	มาก
2. วัตถุประสงค์	4.52	มากที่สุด	3.79	มาก
3. การดำเนินการ	4.69	มากที่สุด	3.91	มาก
4. เงื่อนไขความสำเร็จ	4.74	มากที่สุด	4.00	มาก
โดยรวม	4.71	มากที่สุด	3.86	มาก

ผลการวิจัยพบว่า ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนชายแดนไทย – ลาว มีระดับความเหมาะสมคือมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.71) และมีระดับความเป็นไปได้อีกคือมาก (ค่าเฉลี่ย 3.86) และในส่วนองค์ประกอบของรูปแบบพบว่าหลักการ มีระดับความเหมาะสมคือมาก (ค่าเฉลี่ย 4.49) และมีระดับความเป็นไปได้อีกคือมาก (ค่าเฉลี่ย 3.73) สำหรับวัตถุประสงค์ พบว่า มีระดับความเหมาะสมคือมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.52) และมีระดับความเป็นไปได้อีกคือมาก (ค่าเฉลี่ย 3.79) สำหรับการดำเนินการของรูปแบบ พบว่า โดยรวมมีระดับความเหมาะสมคือมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.69) และมีระดับความเป็นไปได้อีกคือมาก (ค่าเฉลี่ย 3.91) และเงื่อนไขความสำเร็จ พบว่า โดยรวมมีระดับความเหมาะสมคือมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.74) และมีระดับความเป็นไปได้อีกคือมาก (ค่าเฉลี่ย 4.00)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยได้นำเสนอดังภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิจัย ดังนี้ รูปแบบการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนชายแดนไทย – ลาว ประกอบด้วย หลักการ พบว่าหมายถึงดำเนินการพัฒนาทุนทางสังคมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนชายแดนไทย – ลาว ในด้านผู้นำชุมชน ด้านทรัพยากรบุคคลในชุมชน ด้านสังคม วัฒนธรรมและสาธารณูปโภคของชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมและการส่งเสริมจากภาคีเครือข่าย และด้านทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนมีความสำคัญอย่างมาก และการที่จะทำให้การพัฒนาทุนทางสังคมของชุมชนชายแดนไทยลาวสามารถดำเนินการได้อย่าง

เป็นรูปธรรมและเกิดความต่อเนื่องจนเกิดความยั่งยืนได้นั้นก็ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนกับภาคีเครือข่ายโดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐ

สำหรับการดำเนินการ พบว่าประกอบด้วย

1) ด้านผู้นำชุมชน เนื่องจากสิ่งสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนก็คือผู้นำชุมชนที่จะนำพาชุมชนไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ และต้องทำให้สมาชิกชุมชนมีความเคารพ ศรัทธา เลื่อมใส และเชื่อฟัง เพื่อที่จะทำให้สมาชิกชุมชนต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้า ซึ่งในการที่จะพัฒนาในด้านผู้นำนั้นจะต้องมีความครอบคลุมทั้งการพัฒนาความรู้ของผู้นำชุมชน ที่จะทำให้ผู้นำชุมชนมีศักยภาพในตนเองและสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสามารถนำความรู้ที่มีไปให้คำแนะนำหรือถ่ายทอดแก่สมาชิกชุมชน การพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ที่จะทำให้เกิดวุฒิภาวะในการเป็นผู้นำอย่างรอบด้านและสมบูรณ์ การพัฒนาความสามารถในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ที่จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนตามเป้าหมายจากการนำเครื่องมือต่างๆ มาใช้ให้เป็นประโยชน์ การพัฒนาความสามารถในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ที่จะทำให้สมาชิกในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีเงินหมุนเวียนภายในชุมชนมากขึ้น เพื่อเป็นการยกระดับความเป็นอยู่ของสมาชิกชุมชน การพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาภายในชุมชน ที่จะทำให้สมาชิกในชุมชนได้ดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนด้วยความผาสุก การส่งเสริมหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่จะทำให้ชุมชนพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมภายในชุมชน ที่จะทำให้การพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ เกิดความเป็นรูปธรรมและดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง และการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้นำชุมชน ที่จะทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดความเคารพและความศรัทธาในตัวผู้นำ ได้เห็นแบบอย่างที่ดีและนำไปปฏิบัติตามที่นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกของชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของ Rasri (2017) ที่พบว่าด้านผู้นำ ที่ได้แก่ ผู้นำมีไหวพริบปฏิภาณ ชื่อตรงสุจริต มีความโปร่งใส ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีวิสัยทัศน์ มีความรอบรู้ มีมนุษยสัมพันธ์ กล้าตัดสินใจในทุกสถานการณ์ มีความเสียสละ มีจิตสาธารณะ ยึดหลักธรรมในการนำชุมชน และมีความคิดสร้างสรรค์ เป็นหนึ่งในองค์ประกอบของรูปแบบการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของบ้านหนองแสง ตำบลเขาพระนอน อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ และการศึกษาของ Boonvon (2017) ที่พบว่าผู้นำที่มีคุณลักษณะคือ มีทักษะด้านการบริหารจัดการ มีความรู้ มีความสามารถ มีความเสียสละ มีความรับผิดชอบ และมีความซื่อสัตย์ เป็นปัจจัยที่สนับสนุนการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง และการพัฒนาศักยภาพของผู้นำให้มีความสามารถในการบริหารงาน การสร้างศรัทธาแก่สมาชิก และการให้โอกาสสมาชิกได้แสดงความคิดเห็น เป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ในจังหวัดบุรีรัมย์

2) ด้านทรัพยากรบุคคลในชุมชน เนื่องจากทรัพยากรบุคคลหรือทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนการดำเนินงานหรือสิ่งใดๆ ก็ตามให้บรรลุเป้าหมาย โดยเฉพาะทรัพยากรบุคคลของชุมชนที่มีศักยภาพได้มาร่วมมือกันในการสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชน ซึ่งในการที่จะพัฒนาทรัพยากรบุคคลหรือสมาชิกในชุมชนให้มีศักยภาพอย่างสมบูรณ์ได้นั้นจะต้องมีความครอบคลุมทั้งในเรื่องการพัฒนาความรู้ความสามารถของสมาชิกชุมชน ที่จะทำให้พวกเขามีศักยภาพเพิ่มขึ้นและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลก ที่จะนำไปสู่การประกอบอาชีพที่ดี ฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นและการมีคุณภาพชีวิตเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้ชุมชนที่อาศัยอยู่ยกระดับความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นส่งผลต่อการทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน การพัฒนาความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ที่จะทำให้สามารถดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองอย่างมีศักดิ์ศรีไม่ต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอก การรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชน ที่จะทำให้เกิดพลังในการดำเนินการต่างๆ ไปสู่เป้าหมาย อีกทั้งยังทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่กลุ่ม การปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ที่จะทำให้ตนเองและชุมชนเกิดความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ และผลจากการปฏิบัติจะนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน

ของสังคม การปฏิบัติตามกฎระเบียบ จะทำให้สมาชิกในชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข การมีจิตสาธารณะ และมีศรัทธาร่วมกันและการมีคุณธรรมจริยธรรม จะทำให้สมาชิกชุมชนเกิดความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มีน้ำใจเอื้ออาทรต่อผู้อื่น มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน รับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง อีกทั้งยังทำให้คนรุ่นหลังได้ซึมซับแบบแผนดีงามเหล่านี้กลายเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ และร่วมมือกันพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง สอดคล้องกับการศึกษาของ Pho Wichit (2017) ที่พบว่าการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพ ซึ่งเกิดจากการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิกในกลุ่มอยู่สม่ำเสมอ เพื่อช่วยกันแก้ปัญหาและเสนอแนะทางออกร่วมกัน เป็นหนึ่งในแนวทางการสร้างชุมชนเข้มแข็งตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของตำบลหนองทะเล อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ และการศึกษาของ Khammek (2018) ที่พบว่า การเสริมสร้างองค์ความรู้ แก่สมาชิกไม่ว่าจะเป็นการประชุม ผูกอบรม และการดูงาน เป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมกับการพัฒนาเป็นชุมชนพึ่งตนเองของเทศบาลตำบลนาเกลือ อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์

3) ด้านสังคม วัฒนธรรมและสาธาณูปโภคของชุมชน เนื่องจากสังคมและวัฒนธรรมที่ดีงามของชุมชนจะเป็นเอกลักษณ์ที่สืบทอดต่อคนรุ่นหลัง และจะเป็นสิ่งที่ทำให้ชุมชนนั้นๆ มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน รวมทั้งการมีระบบสาธาณูปโภคที่ดีก็ทำให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งเหล่านี้มีการดำเนินการพัฒนาที่ประกอบด้วย การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม ที่จะทำให้ชุมชนเกิดความรักความสามัคคี มีความไว้วางใจกัน ไม่มีปัญหาความขัดแย้งระหว่างกัน มีการพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน สามารถปฏิบัติงานร่วมกันได้ และต้องการเข้าร่วมในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง จะทำให้คนรุ่นต่อไปมีจิตสำนึก รักท้องถิ่นและได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีความมั่นคงตามอัตภาพ เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในวิถีชุมชน และทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น จะทำให้คนรุ่นหลังใช้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อการดำรงชีวิต สามารถปรับตัวและปรับวิถีชีวิตให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี และเป็นฐานในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การสร้างสถาบันและองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง จะทำให้เกิดเครือข่ายที่มีพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน ทำให้มีศักยภาพและพลังที่จะช่วยเหลือกันเอง หรือร่วมกันทำประโยชน์เพื่อชุมชน การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ จะทำให้มีจุดศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่สมาชิกชุมชนและบุคคลทั่วไป และเป็นตัวบ่งชี้ว่าเป็นชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ และการพัฒนาระบบสาธาณูปโภค จะทำให้คนในชุมชนเกิดความสะดวกสบายมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และจะเป็นเหตุปัจจัยสำคัญในการดึงดูดผู้คนจากต่างถิ่นให้มาเยือนโดยเฉพาะชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยว สอดคล้องกับการศึกษาของ Barisri (2017) ที่พบว่าปัจจัยด้านวัฒนธรรมชุมชน ที่ได้แก่ การที่ชุมชนได้สืบทอดวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนครบทั้งหมด บรรพบุรุษถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีให้แก่ลูกหลาน คนในชุมชนได้ยึดถือและปฏิบัติตามความเชื่อ ชุมชนมีวัฒนธรรมชุมชนที่เข้มแข็ง ยึดถือและปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณี และปัจจัย ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ที่ได้แก่ การที่คนในชุมชนมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน คนในครอบครัว มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน สามารถปฏิบัติงานร่วมกัน มีความผูกพันต่อชุมชนที่อาศัยอยู่ คิดว่าตนเองเป็นส่วนสำคัญของชุมชน มีความรู้ที่เกิดจากชุมชนที่อาศัยอยู่ และสามารถปรับตัวให้อยู่ร่วมกันได้ เป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านกุดแซ่ ตำบลนางาม อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด และการศึกษาของ Boonvon (2017) ที่พบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรม และการบริหารจัดการทุนสถาบันหรือกลุ่มออมทรัพย์ เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง และการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพการบริหารทุนสถาบันหรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และการส่งเสริมและพัฒนาทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม เช่น การร่วมกระทำกิจกรรมพัฒนาคุณค่าของภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

ท้องถิ่น เป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ในจังหวัดบุรีรัมย์

4) ด้านการมีส่วนร่วมและการส่งเสริมจากภาคีเครือข่าย เนื่องจากการมีส่วนร่วมเป็นหนึ่งในปัจจัยที่จะทำให้การดำเนินการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชายแดนไทย-ลาว มีความเป็นรูปธรรมและสามารถดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและมีความยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ที่จะทำให้เป็นแกนหลักในการดึงสมาชิกชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ที่เป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้การดำเนินการสร้างชุมชนเข้มแข็งมีความเป็นรูปธรรม เป็นไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน การมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเป็นทางการ ที่จะทำให้สมาชิกชุมชนได้ตระหนักในความเป็นเจ้าของและเป็นตัวหลักในการดำเนินการและรับผลที่เกิดขึ้นในการดำเนินการนั้นๆ อันจะส่งผลถึงแรงจูงใจในการอยากเข้ามาพัฒนาให้ชุมชนมีความเข้มแข็งคงอยู่อย่างยั่งยืนและสืบทอดต่อรุ่นหลัง การบริหารจัดการการมีส่วนร่วมที่จะทำให้การมีส่วนร่วมในการดำเนินการเป็นไปอย่างมีระบบ ระเบียบและมีประสิทธิภาพ การสร้างการมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่าย จะทำให้การดำเนินการสร้างชุมชนเข้มแข็งเป็นไปอย่างมีพลังและมีอำนาจในการต่อรองจากการร่วมมือกันของภาคีเครือข่าย ทำให้การทำงานมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วมีระเบียบแบบแผนมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาเป็นตัวช่วยในการขับเคลื่อนการดำเนินงานให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี การสร้างการมีส่วนร่วมกับประเทศเพื่อนบ้าน จะทำให้เกิดภูมิคุ้มกันจากภัยคุกคามในรูปแบบต่างๆ จากประเทศเพื่อนบ้านที่มีอาณาเขตใกล้ชิดกับชุมชนชายแดนไทย-ลาว และการส่งเสริมสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย จะทำให้การดำเนินการในการสร้างชุมชนเข้มแข็งเป็นไปอย่างสะดวก รวดเร็วและมีประสิทธิภาพจากการส่งเสริมสนับสนุนของภาคีเครือข่าย สอดคล้องกับการศึกษาของ Rasri (2017) ที่พบว่าด้านการมีส่วนร่วม ที่ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ การบริหารจัดการ การกำหนดนโยบาย การเลือกผู้นำชุมชน และการวางแผนปฏิบัติงาน ด้านการสร้างเครือข่าย ที่ได้แก่ การสร้างเครือข่ายกับชุมชนท้องถิ่นภายนอก องค์กร หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน ละครประเทศเพื่อนบ้าน และด้านการสนับสนุนงบประมาณ ได้แก่ การสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ ภาคเอกชน สมาชิกในชุมชน สถาบันทางการเงิน และผู้ให้การสนับสนุน เป็นส่วนหนึ่งในองค์ประกอบของรูปแบบการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของบ้านหนองแสง ตำบลเขาพระนอน อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ และการศึกษาของ Khammek (2018) ที่พบว่า การขยายเครือข่ายภายในและภายนอกชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมกับการพัฒนาเป็นชุมชนพึ่งตนเองของเทศบาลตำบลนาเฉลียง อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์

5) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติเป็นสมบัติดำรงอยู่คู่กับชุมชนตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เป็นที่มาของปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิตและต่อยอดทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะชุมชนที่มีทรัพยากรธรรมชาติเป็นแหล่งท่องเที่ยว และเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน จึงทำให้ต้องมีการพัฒนาที่ประกอบด้วย การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติเป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่จะยกระดับทางเศรษฐกิจของชุมชนนั้นๆ สร้างงานสร้างรายได้และความภาคภูมิใจแก่สมาชิกชุมชน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การส่งเสริมความรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การกำหนดมาตรการป้องกันและรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และการกำหนดนโยบายและแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ที่จะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติคงอยู่ หรือได้รับผลกระทบน้อยที่สุด และได้ใช้ประโยชน์สืบไปจนถึงคนรุ่นหลัง โดยเฉพาะทรัพยากรการท่องเที่ยว ที่การคงอยู่หรือเสื่อมสลายของทรัพยากรจะส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยว สอดคล้องกับการศึกษาของ Nuallaong (2016) ที่พบว่าทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ที่ประกอบด้วย การมีแม่น้ำหรือลำคลองที่มีน้ำไหลผ่านตลอดปี มีป่าไม้และของป่าที่สมบูรณ์ มีสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มี

ชื่อเสียง และมีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นหนึ่งในทุนทางสังคมของชุมชนในพื้นที่อำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

สรุป

สภาพทุนทางสังคมของชุมชนชายแดนไทย – ลาว โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า ทุนด้านทรัพยากรมนุษย์ อยู่ในระดับสูงสุด รองลงมาคือทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติ และทุนด้านวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นตามลำดับ สำหรับทุนด้านทรัพย์สินและการเงินของคนในชุมชน อยู่ในระดับต่ำสุด สำหรับรูปแบบการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนชายแดนไทย – ลาว องค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ หลักการ ที่หมายถึงการดำเนินการพัฒนาทุนทางสังคมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนชายแดนไทย – ลาว มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย ในด้านผู้นำชุมชน ด้านทรัพยากรบุคคลในชุมชน ด้านสังคม วัฒนธรรมและสาธารณูปโภคของชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมและการส่งเสริมจากภาคีเครือข่าย และด้านทรัพยากรธรรมชาติ และการดำเนินการจะประสบผลสำเร็จได้จากการที่ชุมชนชายแดนไทย – ลาว ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนทางสังคม ให้ความร่วมมือในการดำเนินการ และประสานความร่วมมือกับเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง และภาครัฐและภาคีเครือข่ายต้องสนับสนุนการดำเนินการเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชายแดนไทย – ลาว และจากการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิสรุปได้ว่ารูปแบบการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนชายแดนไทย – ลาว มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1. หน่วยงานพัฒนาชุมชนควรนำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยนี้ไปกำหนดเป็นนโยบายและแผนดำเนินการในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

1.2 หน่วยงานพัฒนาชุมชนควรนำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการพัฒนาชุมชนชายแดนไทย-ลาวอื่นๆ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยเรื่องการพัฒนาสมรรถนะของผู้นำชุมชนในพื้นที่ชายแดนที่มีผลต่อความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชน

2.2 ควรมีการวิจัยในเรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนที่มีความครอบคลุมทั้งในเรื่องวิสัยทัศน์ พันธกิจ กลยุทธ์ดำเนินการ มาตรการ และตัวชี้วัดความสำเร็จ

References

- Barisri, J. (2017). *The Strengthening Local Community Process of the Sufficiency Economy Village Model: A Case Study of Ban Kut Khae Na Ngam, Selaphum District, Roi Et Province*. (Master's Thesis). Rajabhat Roi Et University. Roi Et.
- Boonvon, S. (2017). *The Social Capital Management of Strong Community in Buriram Province*. (Doctoral Dissertation). Burapha University. Chon Buri.

- Community Development Department. (2001). *Village Fund Management Manual*. Bangkok: Community Development Department.
- Community Development Department. (2008). *Development of Community Plans*. Bangkok: Community Development Department.
- Community Development Department. (2011). *Civil Self-Reliant Community Concept*. Bangkok: Community Development Department.
- Khamman, S. et al. (2008). *Towards Effective Growth Quality and Sustainability*. Bangkok: Thailand Development Research Institute.
- Khammek, S. (2018). Guidelines for the using Utilization of Social Capital and the Development of Sustainable Community-Based an Elderly Welfare Fund Nachaliang Municipality, Nongphai District, Petchaboon Province. *Journal of Humanities and Social Sciences Thonburi University*, 12(29), 172-181.
- Nahapiet, J., & Ghoshal, S. (1998). Social Capital, Intellectual Capital and the Organizational Advantage. *Academy of Management Review*, 23(4), 242-266.
- Nuallaong, M. (2016). *Administration of Social Capital for Community Development in Kuiburi District, Prachuap Khiri Khan Province*. (Master's Thesis). Rajabhat Phetchaburi University. Phetchaburi.
- Pak Dee Kasikorn, K. (2020). Social Development and Human Security Ubon Ratchathani Province. *Interview*. March 20, 2020.
- Pho Wichit, J. (2017). *Guidelines for Building a Strong Community Based on the Philosophy of Sufficiency Economy for Sustainable Development: A Case Study of Nong Thale Subdistrict, Mueang District, Krabi Province*. Bangkok: Office of the Permanent Secretary, Ministry of Education.
- Putnam, R. D. (1995). Bowling Alone: America's Declining Social Capital. *Journal of Democracy*, 6(3), 65-78.
- Rasri, W. (2017). *A Model Strengthening Communities: A Case Study Ban Nong Saeng Khao Phranon District Amphoe Yang Talat Kalasin Province*. (Master's Thesis). Rajabhat Maha Sarakham University. Maha Sarakham.
- Sri-amphai, P. (2008). *The Strength of Communitization of Mae Khapeang Village, Saluang Sub-District, Mae Rim District, Chiang Mai Province*. (Master's Thesis). Chiang Mai University. Chiang Mai.
- Wasi, P. (2007). *Knowledge Management the Process of Human Liberation to Potential, Freedom and Happiness*. Bangkok: Green Panyayan Publishing.